

Kaparāmurs

Kupferhammer, Swanensee

Iepretim Ikšķiles stacijai aiz bijušā kolhoza «Juglas zieds» dārzniecības teritorijas atradās apmēram 15 hektāru lielais, stipri aizaugušais Kaparāmura ezers. Tā dziļums bija tikai 0.5 – 1 m. Jau zviedru laiku muižu revīzijas aktos minēts, ka ezers stipri aizaudzis un neder zvejai, nav saimnieciski izmantojams. Cik noprotams ezers vairāk līdzinājies applūdušai, purvainai pļavai ar pavisam nedomājamu vaļēja ūdens. Pāri ezeram tā sašaurinātajā daļā veda šaura taka ar izbūvētām laipām, kas ļāva saīsināt ceļu līdz Kaparāmura muižai. Braucamu ceļu izbūvēja beidzamos gados pirms padomju okupācijas. Savā laikā šeit ir bijusi baronu un Rīgas kungu iecienīta pīļu medību vieta.

*“Ezers mežu vidū te bijis sensenis - kā aizmirsta acs no lielo ūdeņu un ledus kušanas laikiem. Mums par tā aprisēm zināms kopš 17. gadsimta pirmās puses, kad tas zīmēts visās Ikšķiles kartēs. Saukts tajā laikā dažādi: par Gulbjezem, Zāļu ezeru, Lielā Amūra un Kaparāmura ezeru. Kas devis meža ezeram šos vārdus? Vai tur pārlidojuma kādreiz nolaidās gulbji? Vai ezera forma, kas vecajās kartēs atgādina putnu ar garu kaklu? Varbūt ezers jau toreiz sāka aizaugt – tādēļ Zāļu ezers?”*¹

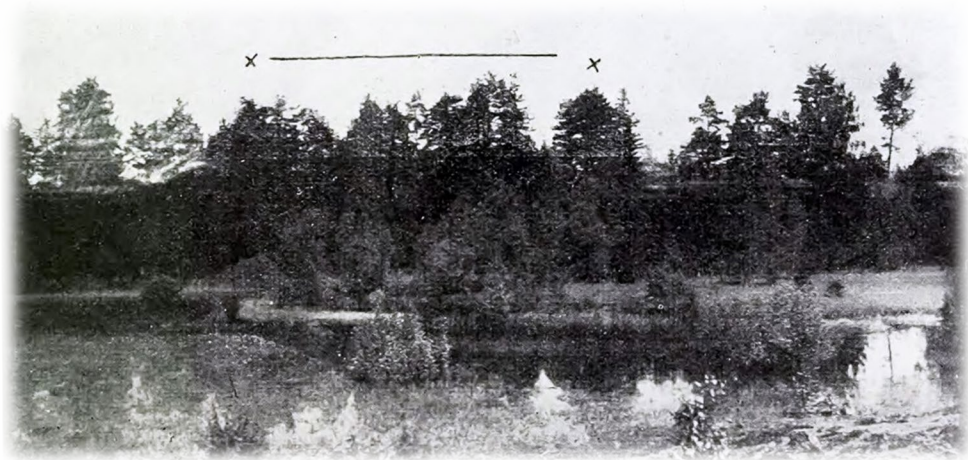
Vēl tagad šeit vietējo māju nosaukumi un vietvārdi iezīmē bijušā ezera kontūras. Tīnūžu šosejas malā Ikšķiles pusē *Ezermalas* (agrāk *Ezermaļi*), otrpus ezera, Tīnūžu pusē – *Ezeri*. Nedomājam atstatus no ceļa – *Gulbjezeri*. Savukārt šosejas otrā pusē joprojām ir mājas ar nosaukumu *Kaparāmuri*, turpat tek arī mazā *Urgas upīte*, kura izvījusies garām Sēlēku ezeram, nedomājam aiz Dobelniekiem ietek Mazajā Juglā. Kā mēmi liecinieki par I. Pasaules kara notikumiem, bijušā ezera krastā atrodami abi Kaparāmura Brāļu kapi.

“Katrā ziņā apvidus, kas bagāts stāviem, visiem vējiem atklātiem, vairāk desmit metru augstiem kalnu pauguriem, kuru pakājes izplešas purvi, meži un plašā Daugavas ūdens plūsma. Ikšķiles stacijas rajons ... Tas nav bagāts apvidus, kas jau pa gabalu varētu iespaidot ikvienu, kas tuvotos šai vietai, it kā teikdamas: lūk, mēs — Ikšķiles centrs!” Plašais apgabals, no ezera līdz dzelzceļam, un tālāk līdz Daugavai – smiltājs. Tomēr šē ir kāda skaista, romantiska vietiņa – otrpus Kaparāmura ezeram.

¹ V. Villeruša, Gājums

Šis smiltājs ir trauksmes pilns. Jau no tiem laikiem, kad mūks Meinhards sāka celt savas pils pamatus. Vēlākos laikos šo trauksmi ienesa krievu karaspēka uzturēšanās Ikšķilē. Nometnēm tuvākā apkārtnē privātās mājās uzturējās dragūni ar visiem zirgiem un ieročiem. Tā laucinieki bija pieraduši pie kara apstākļiem miera laikā, — manevriem apkārtnē un kareivju vingrinājumiem saimniecību pagalmos.

Šādos apstākļos dzīvojot, ļaudis attīstījās attapīgi un uzņēmīgi. Piesavinājās, varētu teikt, zināmu kopēju disciplīnu. Pasaules kara laikā Ikšķile bija kaut kas tāds, par ko pat tālās Sibīrijas taigās runāja ar godbijību... Tādēļ neauglīgais zemes stūrītis ap Ikšķiles staciju palicis svēts ikvienam, kas te dzimis un uzaudzis un daudzi, kas no šejienes klīduši pa pasauli, tomēr atgriežas atpakaļ, uzceļ namiņu — lai paliktu šeit uz visiem laikiem ...”²

Ikšķiles „Velna kalns” no dienvidiem. E.Brastiņa grāmatas ilustrācija

Kaparāmura ezera ziemeļu krastā atradās sens pilskalns – 1966. un 1967. gados grantī noraktais Velna kalns. Tur Kangaru kaupres stāvējumā, netālu no Kaparāmura ezera austrumgala, kur tas sniedzas uz Velnezera pusi, atrodas kādas 75 soļu garas, virsū 20 soļu platas senču pils vietas atliekas, kuru savulaik aprakstījis E. Brastiņš³ (Pieminekļu valde to 1930. g. 25. novembrī ierakstīja valsts aizsargāmo pieminekļu sarakstā).

Ikšķiles novads bija stipri cietis poļu – zviedru kara (1600 – 1629) laikā, puse zemnieku sētu bija neapdzīvotas. Kad pēc gadiem dzīve atjaunojās, Rīgā un tas apkārtnē strauji sāka attīstīties rūpniecība. Tukšās mājas piepildījās ar ienācējiem, galvenokārt no Pārdaugavas. Ikšķilē pirmie manufaktūras tipa uzņēmumi bija jau 16. gs. beigās. Tie bija Rīgas rātes Ikšķilē ierīkotie un pārvaldītie divi kaļķu cepli ar akmens lauztuvēm. 17. gs. otrajā pusē bija liels pieprasījums pēc kaļķiem, sakarā ar Rīgas nocietinājumu pastiprināšanu. Kā algādži bija Salaspils un Ikšķiles saimnieku jaunākie brāļi un vaļinieki. Darbs bija smags, darbdiena gara – no saules līdz saulei, tomēr pastāvēt augošam pieprasījumam cepli strauji paplašinājās. 1687. gadā tajos strādāja ap jau 140 vīru.

² Rīts, Nr.104 (14.04.1935)

³ E. Brastiņš, *Latvijas pilskalni. 4. sējums Vidzeme* — Rīga, 1930.

17.gs. Kaparāmura apkaimes karte; Nr.34 Kopper Smit

17. gs. Novads piederēja Rīgas pilsētai, un 1640. gadā Rīgas rāte iznomāja vara kalējam **Jēkabam Frīgelim** uz 20 gadiem vietu Gulbjezera krastā, pie Urgas upītes iztekas, vara kaltuves ierīkošanai, atļaujot ierīkot tur arī muižu. Tādu uzņēmumu toreiz sauca par vara dzirnavām vai vara āmuru (*Kupferhammer*), jo kaļamo āmuru darbināja ūdensrats. Bija atļauts paplašināt arī labības dzirnavas, jo daba bija izveidojusi ideālu vietu – no ezera iztekošo Urgu, kas plūda uz Mazo Juglu, kuru varēja uzpludināt veidojot dzirnavu ezeru (sauktu par Mazo Kaparāmura ezeru). Līgums paredzēja Frīgelim tiesības cirst apkārtējo mežu koka ogļu ieguvei vara kausēšanai un darīt alu savas saimes vajadzībām, nedrīkst tirgoties ne ar kokoglēm, ne kokmateriāliem, nedrīkst tirgoties ar alu vai turēt krogu. 1661. gadā šo manufaktūru Rīgas rāte iznomāja Rīgas pilsonim, monētu kaltuves meistaram **Jostam Haltermanim**. Izradījās, kā viņš bija varenis apsviedīgs vīrs, kas sava labuma interesēs maz ievēroja līguma noteikumus. Viņš paplašināja vara katlu kaluvi, ierīkoja krogu, tirgojās ar alu ne tikai Kaparāmura krogā, bet arī Tīnūžu Mūra krogā pie Polockas ceļa. Tirgoja koka ogles un būvmateriālus, ko ieguva izcērtot mežu ap ezeru. Tā postot ezera apkārtni, apdzirdot Ikšķiles zemniekus, viņš prata tikt pie bagātības. 1687.gadā Rīgas kases kolēģija var tikai konstatēt, ka meži ap ezeru izcirsti, koki pārdoti vai sadedzināti ogles. Vēsturnieki domā, ka Ikšķiles Kaparāmuri 17. gs. bijis šāda veida lielākais uzņēmums Rīgā un tās apkārtnē. Tā nu iznāca, ka skaistais Gulbis pārtapa par Kaparāmuru, no kura arī šodien ir palikušas tikai atmiņas.

Pēc tam Kaparāmuru uz 20 gadiem nomā **Hinrihs Jungs**, bet sākas Ziemeļu karš⁴. Ziemeļu karā Saksijas Augusta dienestā kalpojošais Vidzemes vācu muižnieks Patkuls savu nometni ierīko pie Kaparāmura ezera, pie Urgas iztekas, tieši Kaparāmūrā, dzirnavu vietā. Pat ja nebija lielu kauju, karaspēka atrašanās vien ezera krastos radīja pietiekami daudz posta. Pēc tam plauju ievāca Lielais mēris (pēc aptuveniem datiem, Ikšķilē mira 94% iedzīvotāju)⁵. Kad kara un mēra laiki atkāpušies, 1714. gadā Kaparāmura dzirnavas atkal darbojas un to īpašnieks ir Mihaels Jungmanis. Viņam ir liela ģimene, sieva Elizabete, daudz bērnu, te dzīvo arī viņa un sievas radi. Viņš ir rosīgs arī sabiedriskajā un reliģiskajā dzīvē, vairāk nekā trīsdesmit gadu laikā nav daudz kristību, kur viņš nebūtu saukts par krusttēvu. Ikšķilē, Ulbrokā, Stopiņos, Salaspilī, Tīzenhauzeniem Tīnūžos viņš ir bērnu krusttēvs, nemaz neskaitot skolmeistus, dzirnavniekus, mežziņus, krodziniekus, mūrniekus un skroderus, pāretam arī apkārtējo māju saimniekus un dzirnavu kalpus. Lai piesaistītu strādniekus kaluvei, tiek uzcelta speciāla Kaparāmura māja jeb Kupferhammer Haus. Ap 1770. gadu mirst Jungmana dēls un vēlāk arī pats vecais Jungmanis.

Augšpusē skats pie Tīnūžu muižas kaparāmura 1798. gadā; J. K. Broces zīmējums

Kupferhammer dzirnavas 1779. gada 26. februārī Rīgas pilsēta nodeva no Ungārijas ieceļojušais **Pēterim Mēzelam** (Mehssel), uz mantojamas zemes, un zemes platības tika nodotas kā viņa īpašums. Viņš apprec Ikšķiles muižas mūrnieka Hāberlanda⁶ meitu Margarētu Kristīnu. Otra meita aizprecas uz Berkavas dzirnavām un izveidojas cieša saikne starp Ikšķiles, Kaparāmura un Berkavas muižām. Pēters Mehssels miris 1789. gada 11. jūnijā. Pēc viņa nāves tās nonāca viņa dēla, dzirnavnieka Heinriha Mēzela, īpašumā.

⁴Lielais Ziemeļu karš (1700—1721) bija viens no lielākajiem kariem par politisko un militāro ietekmi Ziemeļeiropā. Kara rezultātā samazinājās Zviedrijas loma, bet krasi pieauga Krievijas Impērijas loma Baltijas jūras reģionā. Latvijas teritorijā Lielais Ziemeļu kara drbība norisinājās 1700–1710.

⁵V. Villeruša Gājums (1994)

⁶Johans Andreas Hāberlands, Ikšķiles muižas un Rīgas Pēterbaznīcas mūrnieks

“Tā kā Kaparāmurs, kas atrodas netālu no Uexkull, tagad ir tādā stāvoklī, ka var pieņemt pasūtījumus, un vietējais dzirnavu īpašnieks sola arī labākos apstākļus, tiem, kas vēlas to izmantot, jāvērsas pie priekšpilsētas intendanta Hofmaņa, lai saņemtu papildu informāciju.”⁷

1809. gada 2. augustā Mēzels ar Rīgas pilsētas kases atļauju pārdeva Kupferhammer dzirnavas savai mātes un meitas māšai Karolinei Eleonorei Zēbodei, dzimušai Zilhertei. Pēc iepriekšminētās Zēbodes kundzes nāves Kupferhammer nonāca viņas vīra Johana Kristofa Zēbodes un viņu bērnu Karla Eberhardta, Kristofa Jūliusa, Emila Vilhelma, Johana Kārļa, Katrīnas Karolīnas Otilijas un Johannas Vilhelmīnes Zēbodes īpašumā. Pirkuma brīdī darbojās tikai dzirnavas, vara āmura darbību nācās atjaunot, kad Vangažu rentniekam **Johanam Kristofam Zēbodem** (*Seebode*) beidzas līgums, un viņš uz Ikšķili no Vangažiem pārved rūpniecības ietaises, un sāk ražošanu šeit. Vangažu inventarizācijā bija minētas 4 laktas, 10 lieli veseri, 2 pāri plēšu utt., strādāja viens meistars, 2 zeļļi un 4—5 strādnieki, izkaļot apmēram 1000 pudu kapara lējumu gadā. Sarkano varu ieveda no Pēterburgas, bet kurināmo – kokogles – ražoja uz vietas muižā. Jauno un veco varu ko piegādāja apkārtējie kalēji, šeit pārlēja un pārkala stieņos, plātnēs un riņķos. Produkcija bija ļoti mainīga: no 100 līdz 1000 pudiem gadā. Laikā no 1821. līdz 1832. gadam nodarbināja vienu meistaru, divus zeļļus un vienu strādnieku. Zēbodem pārņemot dzirnavas, minēts, ka pie muižiņas ir arī zeme, lauki, siena pļavas, kops seniem laikiem tai piederot Sēlēku mežniecība un Rudzīšu, Landovsku, Šiliņu, Karkliņu un Pētera Sproģa (tagadējie Melderi) saimniecības. Par dzirnavu ezera aizdambējumu un ūdens uzturēšanu rata griešanai Zēbode maksā Rīgas pilsētai 250 rubļu gadā.⁸

“Ar šo es pazemīgi paziņoju saviem cienījamajiem draugiem un patroniem, ka, pilnībā atteicies no Vangaša vara āmura, esmu nodibinājis savu vara āmuru Uexkull muižā Maskavas ceļā, 28 verstes no Rīgas, un turpmāk tur veikšu visus āmuru kalšanas darbus, cik labi vien spēju. Vienlaikus informēju arī savus attiecīgos patronus, ka manā darbnīcā ir pieejami gatavi visu veidu katli un kastrolī, un ka turpmāk es uzņemšos ne tikai vara āmuru, bet arī tvaika dzinēju u.c. pasūtījumus. Glaimoju sev, ka mani attiecīgie patroni ir atzinuši mana darba uzticamību, un apsolu turpināt sniegt visuzticamāko, ātrāko un pieejamāko pakalpojumu.

Ar šo Ikšķiles muižas īpašnieks paziņo, ka Kaparāmura dzirnavas tagad ir lieliskā stāvoklī, aprīkotas ar visu nepieciešamo aprīkojumu, jo aizsprosts, ko pagājušajā pavasarī bojāja ledus, tagad ir pilnībā atjaunots. Tāpēc regulāri klienti ir vēl jo vairāk gaidīti, jo īpaši tāpēc, ka kalēju algas ir samazinātas par diviem rubļiem un vara kalēji var būt pārliecināti par visnenogurdināmāko pakalpojumu. Turklāt pēc ievērojamas vara kravas ierašanās, kas jau

⁷ Rigische Anzeigen, Nr.38 (22.09.1796)

⁸ V. Villeruša Gājums (1994)

ir nosūtīta no Sanktpēterburgas, vara kalēji to varēs piedāvāt par viszemākajām iespējamām cenām.”⁹

1848. gadā Kaparāmura vara fabriku pārņem Zēbodes dēls Kristofs Jūlijs.¹⁰ 1838. gadā *Kupferhammer Uexküll* muižā kaļ vecu varu plāksnēs par 27 000 rubļiem gadā. Fabrika patiešām plaukst un zeļ, paplašinot savu ražojumu klāstu:

*“Ar šo es ar cieņu paziņoju, ka manās vara āmuru dzirnavās Uexküll ir pieejamas divas pilnīgi jaunas vara brūvēšanas vai ūdens katlu iekārtas, aptuveni 1000 un 1400 tilpuma lielumā, par ļoti pazeminātu cenu - 25 kap. S. par mārciņu. Interesenti tiek lūgti sazināties ar mani tieši vai doties uz vara un misiņa preču noliktavu E. W. Seebode, netālu no Smilšu vārtiem.”*¹¹

Zēboda fabrikas reklāma; Курляндские губернские ведомости, Nr.30 (14.04.1862)

Kaparāmūrā tika lieti zvani baznīcām un kapsētām. Zēboda fabrikā 1855. gadā lietais zvans, paglābies no kariem, pēc restaurācijas Vācijā, šobrīd savu mājvietu atradis Ikšķiles ev.-lut. baznīcā. Savukārt Ikšķiles vecās baznīcas tornī bijis uzstādīts pulkstenis, kuru Zēbodi izgatavoja un 1853. gadā dāvināja Ikšķiles draudzei.

“Šā gada 4-tā oktobra mēneša dienā mūsu draudzei gan bij svēta prieku–dienīņa. Jo pirmo reizi jauns pulkstens baznīcas tornī zvanīja, un ar savu gaišu balsi ļaudis sauca Dieva namā. Šo pulksteni Ikšķiles cienīgs rentes kungs par pieminēšanu savam pie Dieva jau aizgājušam tēvam, kas dēlam papriekš Ikšķiles muižu caur 12 gadiem uz renti bij turējis, mums pret to vecu pulksteni dāvināja. Un jo lielāks bij mūsu prieks nevien tādēļ, ka jaunais pulkstens. kādas 265 mārciņas smags, musu paša draudze no jaunā Seeboda kunga savā Kaparāmūrā, kur viņš ir arī brangu pulksteņu liešanas pabīķi ir ierīkējis, tik skaists bij iztaisīts, bet arī tādēļ, ka vecais 225 marciņas smagais pulkstens, kas jau 120 gadus mūsu draudzi pie Dieva vārdu klausīšanās bij aicinājis, un līdz šim vesels un diezgan skanīgs palicis, netika sakausēts, bet no abiem Seeboda kungiem, proti no tēva un dēla kopā, mums atpakaļ šķīņķots, lai tiek uzkārts mūsu kapsētā, un lai tur nu zvana tiem Jēzus ticīgiem uz mierā dusēšanu.

⁹ Rigische Anzeigen, Nr.32 (10.08.1803)

¹⁰ Rigasche Zeitung, Nr.114 (18.05.1848)

¹¹ Rigasche Zeitung, Nr.19 (23.01.1852)

*Tas bagātais un sirds žēlīgais Dievs lai tad nu simt tūkstoškārtīgi atmaksa tiem mīļiem kungiem. kas mūs ar tādām dāvanām ir iepriecinājuši, un lai viņus atkal ar savu žēlastību bagāti svētī un iepriecina: – bet visus Iksķiles draudzes locekļus jaunais pulkstens ar savu gaišu balsi lai spiezdams sauc pie ticīgas Tēva vārdu klausīšanās. tad vecais pulkstens savā laikā mīlīgi viņiem svētu Dieva mieru kapā zvanīs.*¹²

Ikschķiles Waru-kaltuwe (Seebode Uexkuell Kupferfabrik) 1855.g. izgatavotais zvans

Viens no ugunsgrēkiem, kurš izpostīja Kapurāmura vara manufaktūru notika 1868. gada 7. martā, bija saistīts ar koka jumta aizdegšanos, laikā no pulksten 9 līdz 12 naktī. Tā kā strādnieki, kas dzīvoja atstatus no fabrikas ēkas, ziņas par ugunsgrēku saņēma ar nokavēšanos, viņi no koka ēkas, kuru jau bija pārņēmušas liesmas, spēja izglābt tikai daļu mašīnas, materiālus un instrumentus. Tika pieņemts, ka ugunsgrēks izplatījies no konteinerā, kurā fabrikas priekšā bija iebērtas svaigas kokogles. Rūpnīcas nakts sargs bija bez atļaujas atstājis savu posteni, lai izmantotu pirti, kas atradās netālu no rūpnīcas. Rūpnīcas īpašnieks vēlāk ziņoja, ka viņš, pateicoties savam tvaika āmuram, kas arī atrodas

¹² Latviešu Avīzes, Nr.46 (12.11.1853)

Ikšķilē, kā arī savam Smiltenes vara āmuram, spēj turpināt nekavējoties izpildīt visus pasūtījumus.¹³

*“1873. gada 23. janvārī nezināmu iemeslu dēļ tika iznīcinātas vara āmuru dzirnavas, kas atradās Uexküll muižā, nodarot 4000 rubļu lielus zaudējumus.”*¹⁴

1861. gadā Zēbode izrentē rūpnīcu savam bijušajam meistaram **Johanam Kristofam Švennam** (*1813 - +1905. VI 01.), kurš 1845. gadā Rīgā Lielajā Ķēniņu ielā nodibināja vara kalēja darbnīcu, kas ieguva labu reputāciju un gadu no gada stabili auga. 1871. gadā viņš atpērk vara kaltuvi Ikšķilē. Līdztekus darbam manufaktūrā, viņš veltīja laiku un enerģiju sabiedrības labā, kā pilsētas kases loceklis un kā pilsētas domes loceklis tūlīt pēc pirmās Rīgas pilsētas domes¹⁵ ievēlēšanas, viņš aktīvi piedalījās pašvaldības lietās. 1870. gadā viņš tika ievēlēts vecāko padomē un daudzus gadus vadīja Četru ģilžu asociāciju (Rīgas Sv. Jāņa ģilde¹⁶ jeb Mazā ģilde) kā tās vecākais.¹⁷

Kaparāmura simtgade Ikšķilē tika atzīmēta 1879. gada 12. maijā. Jubilejas gadadiena iekrita 26. februārī, taču, ņemot vērā lauku svētkiem nelabvēlīgo gada laiku, fabrikas īpašnieks J. K. Švens svinības atlika līdz pavasarim.

“Lai gan iepriekšējie uzņēmuma īpašnieki bija izpelnījušies sabiedrības cieņu un atzinību par savu pienācīgi darbošos iestādi, pateicoties pierādītai kompetencei un lojalitātei pilsoniskajā dzīvē, no iepriekšējiem Kupferhammer īpašniekiem mantotā J. K. Švena kunga nelokāmā enerģija, stabilitāte un integritāte, pakāpeniski paplašinot iestādi un atvērot arvien lielāku tirgu, guva visdedzīgāko līdzjūtību visplašākajos sabiedrības lokos.

Neskaitāmie likteņa triecieni (fabrika trīs reizes nodega) nespēja satricināt spējīgo vīru; atkal un atkal viņš lika pamatus turpmākajam darbam un guva auglīgus panākumus. Ar pamatotu lepnumu jubilārs savā jubilejā varēja no tālienes atskatīties uz saviem pagātnes centieniem un sasniegumiem un vadīt viesus, kas viņu sveica ar apsveikumiem, cauri savām vara un dzelzs lietuvju darbnīcām, zvanu lietuvei un kalvei u.c., kas bija izrotātas ar karogiem un svaigiem zaļumiem, kas viss liecina par viņa bagātīgo darbu. Ieradās šādi viesi: pilsētas muižas pārvaldes priekšsēdētājs Viņa Ekselence Dr. Augusts fon Etingens¹⁸, pilsētas padomnieks Taube, baznīcas uzraugs fon Ikšķils, padomnieks Aug. Berkhols, vairāki muižas pārvaldes locekļi, vietējais mācītājs, kaimiņu zemes īpašnieki un rūpnieki. Pusdienu laikā pirmais piecēlās, lai pateiktu tostū svinētājam, Švena kunga priekšgājējiem; pēc tam sekoja

¹³ 1868.03.14, Rigasche Zeitung

¹⁴ Rigasche Zeitung, Nr.59 (13.03.1873)

¹⁵ Rīgas pilsētas dome (1878—1917)

¹⁶ Rīgas Mazā ģilde (vācu: *Die Kleine Gilde zu Riga*) jeb Svētā Jāņa ģilde (Sankt-Johannis-Gilde) bija Rīgas amatnieku meistarbrālība, kas pastāvēja no 1352. līdz 1936. gadam, kad nodibināja Amatniecības kameru.

¹⁷ Rigasche Stadtblätter, Nr.36 (08.09.1905)

¹⁸ Augusts Georgs Frīdrihs fon Etingens (vācu: *August Georg Friedrich von Oettingen*, 1823—1908) bija vācbaltiešu jurists un sabiedriskais darbinieks. Bijis īstena valsts padomnieks (1857—1862), Vidzemes landrāts (1869) un Rīgas birģermeistars (1886—1889).

virksne tostū, cildinot rūpniecības uzņēmumu un tā pašreizējā īpašnieka pilsonisko garu. Pēcpusdienā viesi apmeklēja rūpnīcai paredzētā zvana liesānu; vakarā visi strādnieki pulcējās uz rosīgām svinībām, kas turpinājās ar dejām un spēlēm līdz rītausmai. Noslēgumā vēlam, lai godinātais varētu turpināt baudīt savu plaukstošo biznesu vēl daudzus gadus.”¹⁹

Švenna Iksķiles vara āmura reklāma, Dienas Lapa (Rīga, Petrograda), Nr.1 (03.09.1886)

Visai bieži Kapurāmura kungu mājā, kas nu jau pārvērtusies par muižiņu, tika pieņemti viesi, tika organizēti braucieni turīgajiem Rīgas pilsoņiem, iekļaujot Kapurāmura apmeklējumu izbrauciena maršrutā.

“Pagājušajā svētdienā vingrošanas klubs organizēja vēl vienu gājieni, šoreiz uz Ogrī. Pulksten 7 no rīta dalībnieki pulcējās Dinaburgas dzelzceļa stacijā, lai ar vilcienu dotos uz Ikskilu. No turienes viņi devās ceļā caur Švena kunga vara āmuru, pieņemot īpašnieka laipnu ielūgumu. Lai gan pats īpašnieks nebija klāt, vingrotāju grupa saņēma vissiltāko uzņemšanu no viņa cienījamās ģimenes. Lielgabalu uguns pavadībā viņi ar gavilēm iegāja bagātīgi izrotātajā īpašumā, kur laipnā saimniece ļoti rūpējās par vingrotāju izklaidēšanu visbrīnīšķīgākajā veidā un arī izrotāja viņus ar nelielu smaržīgu ziedu pušķi.

Pēc vairāku stundu atpūtas un pēc tam, kad vingrošanas instruktors Štrausa kungs bija izteicis visu iesaistīto sirsnīgo pateicību, sakot tostū cienījamai Švennu ģimenei, kurai visi ar prieku pievienojās, vingrotāji, dziedot dziesmu, un pēc tam, kad Švenna jaunākais kungs bija vispieklājīgāk iepazīstinājis viņus ar apkārtnes skaistumu, devās uz Lindenbergu, kur viņi baudīja sātīgas pusdienas skaistu bērzu ēnā. Atpūtušies un moži, viņiem beidzot bija jādodas ceļā, lai laikus sasniegtu savu galamērķi. Līdz šim brīdim, pateicoties visskaistākajam laikam, pat nelielas lietusgāzes nespēja nomākt vispārējo dzīvesprieku.”²⁰

¹⁹ Rigasche Zeitung, Nr.110 (15.05.1879)

²⁰ Rigasche Zeitung, Nr.197 (26.08.1880)

Kopš 1891. gada zvanu lietuve no Ikšķiles pārcelta uz Rīgu, Švenna uzņēmums kļuva par tajā laikā ievērojamākais Latvijā. (Švenna darbu turpināja dēls Georgs un mazdēls Jānis, kurš 25 gados esot izlējis 1000 zvanu.) Švenna uzņēmums sekmīgi darbojās Rīgā, līdz pat 1940. gadam, kad tās īpašnieks repatriējās uz Vāciju.

1891.gada 15. augustā Kaparāmuru pārņem pirmās gildes tirgotājs un Itālijas goda vicekonsuls Rīgā **Nikolajs Kasparius Kamarins** (1856. XI 5. Rīgā – 1931. IX 17. Rīgā). Sākotnēji N. Kamarina darbība bija saistīta ar finansēm un labdarību. Viņš kalpoja par īpašo uzdevumu ierēdni pie Imperatora Cilvēkmīlestības sabiedrības galvenā aizgādņa, pēc tam pildīja Vidzemes guberņas sekretāra pienākumus un līdztekus tam bija arī Vidzemes guberņas Aizgādņu biedrības cietumu lietās komitejas direktors. Sākot no 1890. gada, Nikolajs Kamarins vairākas reizes tika ievēlēts par Rīgas pilsētas domes deputātu. Viņa vadībā firma “Brāļi Kamarini” kļuva par lielāko sadzīves ķīmijas un aptieku preču uzņēmumu Baltijas novadā 19. gadsimta beigās – 20. gadsimta sākumā. Pirms Pirmā pasaules kara viņš bija arī cementa, kokzāģēšanas un krāsošanas rūpnīcu īpašnieks.

Kaparāmura laiņu būvniecība

1893. gadā Vidzemes gubernators atļāvis uzstādīt divus jaunus tvaika katlus N. Kamarinam piederošajā svina baltā un svina mīnija fabrikā Rīgā. 1895. gada maijā N. Kamarinam tika atļauts aprīkot sāls malšanas uzņēmumu, uzstādot tvaika katlu rūpnīcā, kas atradusies Mīlgrāvī – vienā no Rīgas rajoniem. Rūpnīca bija Kamarina valdījumā līdz 1924. gadam. Jaunais īpašnieks, kā ierasts, plāno veikt daudzas izmaiņas un uzlabojumus savā īpašumā. Viņam šeit ir lieli plāni, bet daudz kas netiek realizēts. Zvērudārzu tā arī paliek neuzcelts, arī vasarnīca tikai tā, ko cēlis Švenns.

“Kamarina kungs vispirms pievērsīsies ēku jumtu problēmai, pilnībā atjaunojot vai pat uzliekot jaunu jumtu. Turklāt šoruden tiks uzceltas ēkas iedzīvotājiem un līdz nākamajai vasarai tās tiks pabeigtas kā dzīvojamās ēkas. Arī atstātais dārzs, kas pēdējos gados ir atstāts novārtā, šoruden tiks atjaunots un padarīts daudz krāšņāks. Šim nolūkam jau ir nolīgts Rīgā

labi pazīstams dārznieks Drulles kungs, darbi jau notiek. Turklāt mežs pie ezera tiks pārveidots par savvaļas dzīvnieku parku.

Esošo vara āmuru dzirnavu vietā tiks izveidotas ar ūdeni un tvaiku darbināmas dzirnavas, tādējādi novēršot nepieciešamību veikt garus braucienus uz kaimiņu dzirnavām. Ir dzirdēts, ka Kamarina kungs plāno izmantot savu īpašumu biškopībai un zivkopībai, kam atrašanās vieta ir ļoti piemērota. Tāpat jāpiemin, ka šī kopiena var būt gandarīta, ka līdz ar vara āmuru dzirnavu nomaiņu arī Dihrika kungs ir apmeties šeit un var viegli atrast palīdzību un padomu šīs apkārtnes iedzīvotājiem slimības gadījumā.”²¹

Kaparāmūrā joprojām rit saviesīga dzīve, regulāri ierodas dažādas atpūtnieku un tūristu grupas, kuras tiek laipni uzņemtas un izklaidētas.

“Vingrošanas skolotāja A. Engelsa kunga augstākā sieviešu vingrošanas nodaļa pagājušajā ceturtdienā veica semestra vingrošanas gājienu. Balstoties uz iepriekšējo pieredzi par jauno vingrotāju pārgājienu spējām, maršruts tika pagarināts līdz 15 verstēm, un par galamērķi izvēlēta Lindenberga, sākot no Iksķiles. Aptuveni 50 cilvēku grupai dodoties no Iksķiles Kupferhammera virzienā, svelmaini svelmēja saule, taču tas tikai vairoja viņu entuziasmu, un pat garais, nogurdinošais ceļš pāri šaurajam molam nemaz netraucēja mūsu vingrotājas, tāpēc viņas labā noskaņojumā ieradās Kupferhammerā, kur visu grupu ļoti laipni uzņēma un atspirdzināja Hoha kungs un viņa ģimene.

Iksķile - Kaparāmūra ezers

Kaparāmura ezera laipas

²¹ Dūna Zeitung, Nr.197 (02.09.1891)

Pēc īsas atpūtas grupa turpināja ceļu cauri skaistiem mežiem un sulīgiem laukiem uz Lindenbergas muižu, kur viņi paņēma stundas pārtraukumu un baudīja savas pirmās līdzīgas brokastis. Ar muižas īpašnieku atļauju viņi atpūtās parkā, kur patīkams vēsums un sulīgi zālāji vilināja relaksēties, un kur, protams, viņi no sirds baudīja gardās uzkodas, ko bija atveduši no mājām. Lindenbergā viņi bija veikuši aptuveni pusi no ekskursijas un tagad nesteidzīgi devās uz otru pusi. Ap pulksten 11:00 visi ieradās Ogrē tik atpūtušies, ka nekavējoties devās uz rotaļu laukumu un spēlēja dodžbolu un tamburīnu, līdz pienāca kafijas laiks. Viņi ieradās Rīgā ap pulksten 7:00.”²²

“Livonijas Vācu biedrības organizē ekskursiju uz skaisti iekārtoto Kupferhammera muižu Swanensee, kas atrodas apmēram stundas gājiena attālumā no Uexküll stacijas. Īpaši aicināti piedalīties muzikāli noskaņoti biedri. Izbraukšana no Rīgas 1, Dvinskas stacijas, plkst. 7:30; vēlākie vilcieni atiet plkst. 9:35 un 12:50. Lietus gadījumā tiks nodrošināta patīkama un baudāma izklaide un naktsmītnes. Pieejama arī deju grīda, tēja un laivas. Ja būs pietiekams dalībnieku skaits, spēlēs orķestris.

Dāmas būs pieklājīgas... Viesi tiek lūgti ņemt līdzī pārtiku; kungi tiek lūgti ņemt līdzī dzērienus (tur pieejami viegli dzērieni). Vilciena biļete uz Uexküllu un atpakaļ ir 54 kapeikas vienai personai; bērniem līdz 10 gadu vecumam ieeja bez maksas.”²³

Kaparāmūrā bija uzstādīts Baltijā viens no pirmajiem Holandiešu vēja ģeneratoriem²⁴ ar 12 zirgspēku jaudu, "apriķots ar lielisku regulatoru" un piemērots dažādu iekārtu, piemēram, sūkņēšanas staciju darbināšanai drenāžas sistēmām un tamlīdzīgi. Šādas vēja turbīnas cena Rīgā bija aptuveni 800 rubļu, neskaitot uzstādīšanas darbus un rāmi.

Ezers sāk pamazām aizaugt, tas vairs neder zvejai. Kamarins neievēro gadsimtiem ilgušos noteikumus par slūžu atvēršanas un aizvēršanas laikiem. Daudzu saimniecību pļavas tiek nopludinātas, sienu nevar ievākt, zemnieki sūdzas. Pilsētas valde sūta pavēles Kamarinam, bet viņš neklausā un pierīko pie slūžām diennakts sargu. Kamarins pieprasa, lai zemniekiem pļavas piešķir citur. Taču jaunā, lielā Kaparāmura māja joprojām uz Švenna vārda; vajadzīga viņa piekrišana, bet viņš nevēlas atņemt zemniekiem senās pļavas. 1893. gadā Kamarins sūdzas, ka zemnieki dzen lopus cauri Kaparāmuram. Pilsētas valde, zinot Kamarina izdarības, izsauc uz Rīgu mežzinī Zeifertu un dod rīkojumu tam nodrošināt govīm ceļu uz ganībām. Tad "Kaparāmura kungs" domā visu to atcietināt, nopērkot pļavu, pa kuru iet Velnezeru un Kaparāmuru savienošais grāvis, Kaparāmura zemes, Sofijas muižu, Kaparāmura mežu un purvu līdz Tīnūžu ceļam. Kamarins sāk kārtot pirkuma līgumus, bet pēc konsultācijām Rīgas pilsētas valde nolēma, ka šīs zemes tai

²² Dūna Zeitung, Nr.117 (27.05.1902)

²³ Rigasche Rundschau, Nr.137 (16.06.1907)

²⁴ Land- und forstwirtschaftliche Zeitung für praktische und wissenschaftliche Pflege der Land-, Forst-, und Volkswirtschaft, Nr.48 (01.12.1897)

pašai nākotnē noderēs un seko atteikums, Kamarins var pirkt Kaparāmuru un vasarnīcas bez zemes. To laikam Kamarins nevēlas, jo 1894. gadā dokumentos Kaparāmurs ir kā Nikolajam Pavlovičam Kamarinam gruntsnomā esošais Rīgas pilsētas īpašums. Atteikts tiek Kamarina lūgumam ļaut atvērt veikalu, brūvēt un tirgot Kaparāmūrā alu.

“Iestājas kādu laiku šķietami mierīgs posms, dūkdamas augu dienu strādā Kaparāmūrā dzirnavas – turp brauc malt graudus, kārst vilnu no plašas apkārtnes. Pāri ezeram ved dambis ar caurtecēm, dziļākajās vietās ar tiltiņiem. Velna dobē zied žilbinoši baltas ūdensrozes, reizēm noplunkšķ kāda zivs lēcienā, dūnās guļ milzīgs sams, bet pusdienlaikā uz lielā akmens vecos kaulus saulē reizēm sildot ezera velns — tikpat vecs, cik ezers. Ja pieejot klāt, tad gan saraujoties par sačervelējušos lapu. Meldrājā ir īsta pumu paradīze. Bet rudenī uz ciņiem gar ezeru dzērvenes iekšķa lielumā.”²⁵

Napmiecīnātība zemniekos pieaug un tas izlaužas ar lielu spēku 1905.gadā, kad Kaparāmura muiža kļūst par vienu no soda ekspedīcijas darbības centriem. Ezera ledus plaisā no lodēm un sitieniem, kas domāti cilvēkiem, — tieši uz ledus nomoka vairākus revolucionārus. Šauj arī blakus muižai pie cepurei līdzīgā apaļā pakalniņa, turpat arī aprok.

I. Pasaules kara laikā pie ezera ir krievu armijas karavīru, vēlāk arī latviešu strēlnieku nometnes. 1916. gadā kā Nāves salas garnizona rezerve, te atradās 2. Rīgas latviešu strēlnieku pulks. Ceļš, kurš savieno Daugavu un Nāves salu ar Mazo Juglu, kļūst par vienu no svarīgākajiem kara ceļiem Nāves salas un Juglas cīņu laikā. Pa to uz Vidzemes vidieni plūst Kurzemes bēgļu bari.

“Uzbrukumam Rīgas frontē vācu ģenerāļi sāka gatavoties jau 1916. gada decembrī. Tika nolemts forsēt Daugavu pie Iekšķiles un strauji doties ziemeļu, kā arī ziemeļrietumu virzienā. Tādējādi būtu panākti divi pamatmērķi: gūstā kristu Krievijas 12. armija un tiktu ieņemta Rīga. Frontes līnija iztaisnotos, un vairākas divīzijas varētu sūtīt uz Franciju, kur izšķīrās kara liktenis. Pēc uzvaras trīs stundu ilgajā artilērijas kaujā sestdienas rītā, 1. septembrī pie Iekšķiles vācieši uzsāka trīs koka pontonu tiltu būvi. Šeit bija koncentrēta 1/10 daļa visas vācu armijas artilērijas – 1159 lielgabali, mīnmetēji, bumbmetēji, izšaujot 560 000 granātas, nomāca 66 krievu lielgabalus un piespieda atkāpties Daugavas labā krastā novietotos kājniekus. Jau pulksten desmitos no rīta pēc upes forsēšanas priekšējo vienību izlūki pārgāja Rīgas – Daugavpils dzelzceļa līniju.

Latviešu strēlnieki izvīrētās cīņai pret Daugavu šķērsojošajiem vāciešiem uzsāka pēc pavēles 1. septembra pēcpusdienā. Tomēr tālāk uzbrucēju (grupējuma karavīru kopējais skaits pārsniedza 100 000) virzība uz priekšu notika lēni, rezultātā tik ļoti kārotās Mazās Juglas upes labo krastu pie „Vilškalniem” pirmie ap pulksten četriem pēcpusdienā sasniedza 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulka pamatspēki, kuri īsā cīņā iztrieca no ierakumiem nelielās vācu vienības. Daudzie vācu izlases karavīru triecieni 2. septembrī burtiski sašķīda pret

²⁵ V. Villeruša Gājums (1994)

latviešu strēlnieku stingro apņēmību aizsargāt savu Tēvzemi un dzimtās sētas. Nenoliedzami tā bija mūsu strēlnieku „gulbja dziesma”. Izpildījuši savu uzdevumu, dzīvi palikušie latviešu karavīri ar smagu sirdi atkāpās līdz Siguldas un Cēsu pozīcijām.

Gāzu uzbrukumā kritušie 173. Kameņeckas pulka karavīri pie Kaparāmura pusmuižas pirms apbedīšanas, 1916.g.

Ko ieguva un panāca Mazās Juglas kaujas varoņi: vācu karaspēks neizpildīja savu uzdevumu pilnībā – Krievijas 12. armija netika sagūstīta un atkāpās no Rīgas priekštilta pozīcijām uz Vidzemi. Zaudējumi bija ļoti smagi – 5. Zemgales un 6. Tukuma latviešu strēlnieku pulkā no ierindas izsita vairāk nekā pusi cīnītāju, 7. Bauskas un 8. Valmieras latviešu strēlnieku pulks cieta mazāk. Par šo cīņu raksturu liecina arī daudzie Brāļu kapi 2. latviešu strēlnieku brigādes cīņu teritorijā – Kaparāmuri II, Lejastīnūži, Luņģi, Pikkalni, Sili, Štāli un Auziņi.”²⁶

Pie Kaparāmura apbedīti 1470 Kameņeckas pulka kareivju un virsnieku un tiem blakus 3000 cīnītāju no 44. kājnieku divīzijas, kas gāja bojā vācu indīgo kaujas gāzu uzbrukuma laikā 1916. gada rudenī. Tie ir lielākie Pirmā pasaules kara brāļu kapi Latvijā.

Pēc Pirmā pasaules kara te bija diezgan lieli postījumi, bet viss tiek atjaunots, arī dzirnavas, kur par melderi atnāk Kalniņš no Vecumniekiem. Muižiņā dzīvo tikai pāris dižciltīgas vecenītes – agrāko īpašnieku radnieces, par kurām vienmēr padomā melderā saimniece, aiznesot viņām siltu azaidu.

Cīņās pret Bermontu Ikšķiles apkārtnē 1919. gada 9. - 11. novembrī mūsu armijas virspavēlnieks uzdeva 4. Valmieras kājnieku pulkam un 3. Latgales atsevišķajam eskadronam ieņemt Daugavas labajā krastā pozīcijas frontes līnijai: Mazjumprava - Ogre -

²⁶ J. Hartmanis; *Kauja, kura varēja nenotikt (Pieminot strēlnieku cīņas Mazās Juglas krastos 1917. gadā)*; 2013

Jaunjelgava. Pirms tālāk sekojošā uzbrukuma un Daugavas forsēšanas pulka štābs novietojās Tīnūžu muižā. Kaparāmura muižā novietojās 4. atsevišķais artilērijas divizijs.

Kaparāmura brāļu kapi

“Mednieku un maksķernieku sekcija paziņo, ka biedru rīcībā ir Kaparāmura ezers, pie Ikšķiles stacijās. Ezerā atrodas laiva, kuras atslēga un airi atrodas pie Ikšķiles stacijas pārmijnieka Konovalčika vai remontstrādnieka Rudzīša, kuri ezera nepazinējiem ieradis arī tā atrašanās vietu un robežas.. Ezerā sekcijai pieder arī pīļu medību un piekrastes pļavu apsaimniekošanas tiesības. Tā kā ezers stipri aizaudzis ar zālājiem un pīles tur uzturas lielos baros un vij ligzdas, tad prezidijs lūdz biedrus-medniekus, jau pavasari un vasarā biežāki apmeklēt šo ezeru, kaitīgo putnu apšaušanās nolūkā, jo novērots, ka sevišķi vārnas te plašos apmēros iznīcina pīļu olas un mazuļus. Ezerā atļauti visi maksķerēšanas veidi, kā arī ūdu un nakts šporu izlikšana.”²⁷

Kaparāmurs kartē: 1940.g. un 2026.g.

²⁷ Dzelzceļnieks, Nr.11 (01.06.1940)

Bet šis labklājības laiks ir īss. Sākas Otrais pasaules karš un tā posts nebeidzas tik ātri. Ļaunā vara izdzen cilvēkus no mājām, aizsūta uz Sibīriju, dzirnavas kļūst liekas un tās likvidē, bet dzirnavnieka vienīgo dēlu nošāva. Jau no 1949. gada parādījās nodoms pilnīgi nosusināt ezeru.

“Staļina vārdā nosauktajā kolchozā Mičurina laboratorija uzsākusi darbus, lai noskaidrotu Kaparāmura purva aizaugušā ezera - izmantošanas iespējas.”²⁸

Grandiozie ezera nosusināšanas darbi tika veikti laikā no 1954. līdz 1960. gadam.

“Ari ezers – lielo ledus kušanas laiku lāsīte, kas gulēja ieplakā kā Dieva plaukstā, – ari ezers kļuvis lieks. Tā vietā, lai to iztīrītu, audzētu zivis, ūdensputņus, priecētu cilvēku acis ar skaisto ainavu, ari to nolemj likvidēt. Nav zināms, kas lemj, bet spriedums parakstīts, izpilde uzsākta nekavējoties un tai vajag daudz darbaspēku, tālab agrākie auglīgie tīrumi aizaug alkšņiem. Darbi ilgst daudzus gadus, kamēr ezeru nosusina, nogrāvo un likvidē. Lielās zivis un to mazuļi nobeidzas, putni aizlido, ezera velns, pārāk vecs, lai meklētu jaunu dzīvesvietu, nomirst skumjās. Vienīgi maigās ūdensrozes cīnās visilgāk – tās zied izžuvušas peļķēs dubļu jūras vidū un, neticami, izrādās visstiprākās no padzenamajiem. Vecā muižiņa kļūst par mitekli klejotājiem, tā deg vienu reizi, otru reizi. Seno aizsargājamo pilskalnu norok līdz pašiem pamatiem un tā vietā ierīko izgāztuvi. Blakus esošo Velnezaru izgrābj tukšu kopā ar visām dzīvām radībām un mēslo noplicinātos laukus.

Lai radītu šo postažu un lai apkārtējā ainava vairs neatgādinātu par kādreizējo skaistumu, iztērēti milzīgi līdzekļi, bet tos neviens neskaitīja, tā bija valsts nauda. Tur, kur bija ezera krasts, tagad ir mehāniskās darbnīcas. Pati ezera vieta nav pārvērtusies auglīgos laukos, kā tika solīts, bet gan lielā steigā apbūvēta ar angāriem, noliktavām. Pats Kaparāmura ceļš iztaisnots, tagad iet pāri Lazdukalniņam, kur 1981.gadā ierīkoti kapi.”²⁹

Jānis Zilgalvis grāmatā “Daugavas muižas” raksta, ka 20.gadsimta 70-os gados visas palikušās muižas ēkas tikušas sašķūrētas kaudzē. Un tāda šī vieta ir joprojām – izrakņāta, aizaugusi, dubļaina.

²⁸ Padomju Ceļš (Ogre), Nr.52 (29.04.1950)

²⁹ V. Villeruša Gājums (1994)